

LOs historie 1899 – 2009

Kort sammendrag

Finn Olstad

Med knyttet neve

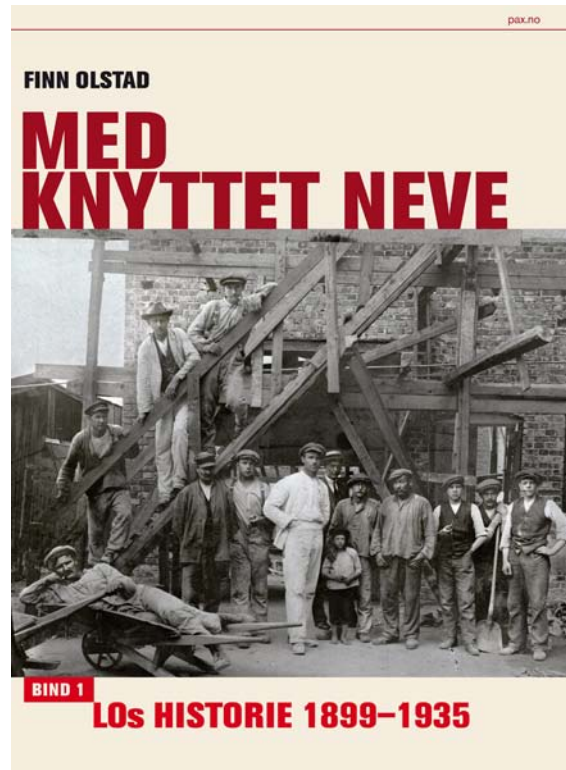
Bind I. LOs historie
1899 - 1935

Finn Olstad: *LOs historie. Bind 1 1899-1935. Med knyttet neve* skal gi en bred framstilling av LOs historie fra ubetydelig organisasjon til sentral samfunnsaktør. Et hovedmål er å beskrive LOs rolle i samfunnsutviklingen. Boka er organisert i fire deler med ulike tematiske tyngdepunkter.

Den første delen behandler framveksten av fagorganisasjoner, dannelsen av LO og diskusjonene om det var nødvendig og riktig med en fellesorganisasjon. Den avsluttes med året 1905 fordi først da sto LO fram som en sterk og samlende fellesorganisasjon for fagorganiserte arbeidere. Det sentrale temaet er forholdet mellom organisasjon og klasse. Hva er egentlig arbeiderklassen? Hvorfor oppsto den? Hvordan bidro LO til å forme arbeiderklassen – herunder å holde grupper av arbeidsfolk utenfor? Hvordan var forholdet mellom klassekamp og kjønnskamp?

Den andre delen, 1905-15, viser hvordan LO hadde en avgjørende rolle i oppbyggingen av det moderne arbeidslivet, med landsomfattende tariffavtaler, sentrale tariffoppgjør mellom hovedorganisasjoner, riksmeklingsmann og arbeidstvistlov. LOs rolle ble imidlertid formet som reaksjon på en offensiv fra Norsk Arbeidsgiverforening. Samtidig beskrives opposisjonen mot disse ordningene, som særlig knyttet seg til Fagopposisjonen av 1911. Hva var egentlig Fagopposisjonen?

I perioden fra 1915 til 1925 blir spørsmålet om revolusjon i Norge hovedtemaet. Her presenteres nytt stoff om tre revolusjonære framstøt (som altså innebar konkrete planer, men aldri kom så langt at det ble noe egentlig revolusjonsforsøk), nemlig i 1917, 1918 og 1921. At disse framstøtene stoppet opp på et så tidlig stadium, må i stor grad tilskrives LO og LO-lederne med Ole O. Lian i spissen. Kampen om revolusjon i Norge ble først og fremst ført innenfor LO, med Lian og Martin Tranmæl i ledende roller. LO kjempet for en sosialistisk omdanning av Norge, men ble en bremsekloss mot revolusjonen.

Den siste perioden, 1925-35, preges av økonomisk krise og arbeidsledighet, store og dramatiske arbeidskamper og en form for fredslutning i arbeidslivet, symbolisert ved Hovedavtalen av 1935. Hovedspørsmålet for LO var: hvordan takle krisen? Det var ikke bare et økonomisk spørsmål, men også avgjørende for å demme opp for reaksjonære og fascistiske strømninger. Kampen for demokrati er valgt som et overordnet perspektiv, med bakgrunn i trusselen fra høyreaktivismen, forsøkene på å kneble fagbevegelsen og LOs bidrag til å gjennomføre en virksom krisepolitikk. Denne kampen kostet LO-leder Halvard Olsen stillingen. Han ble kastet på kongressen i 1934, etter en velregissert politisk aksjon.

**Inger Bjørnhaug
og Terje Halvorsen**

Medlemsmakt og samfunnsmakt

Bind 2. LOs historie
1935 - 1969

I 1935 var den økonomiske krisa på retur og LO i rask vekst. Landets første varige Arbeiderpartiregjering satt med regjeringmakten. Arbeidsløsheten var fortsatt høy, men regjeringen Nygaardsvold brakte håp om grunnleggende endringer. Det forutsatte at LO lojalt underordnet seg regjeringens politikk. Det var LO innforstått med. Det var allikevel ikke uproblematisk for LO å definere organisasjonens rolle og oppgaver i den nye virkeligheten. Bruken av faglige virkemidler måtte komme i et nytt lys. Samtidig bidro optimisme og framgangstro til at mange av LOs medlemmer nå ønsket å gjøre opp med dårlige arbeidsforhold og gammel urett på arbeidsplassen, ikke sjelden gjennom ulovlige streiker. Her lå et spenningsfelt der også streikerettens plass i den nye tiden ble et tema.

De fem krigsårene utgjør en særegen, dramatisk periode også i LOs historie. Forsøkene på å tilpasse seg den tyske okkupasjonen endte med "melkestreiken" og henrettelsen av Viggo Hansteen og Rolf Wickstrøm. Quislings NS overtok kontrollen med LO og forbundene, og i boka gis den hittil mest inngående analyse av NS-styret i fagbevegelsen. Særlig

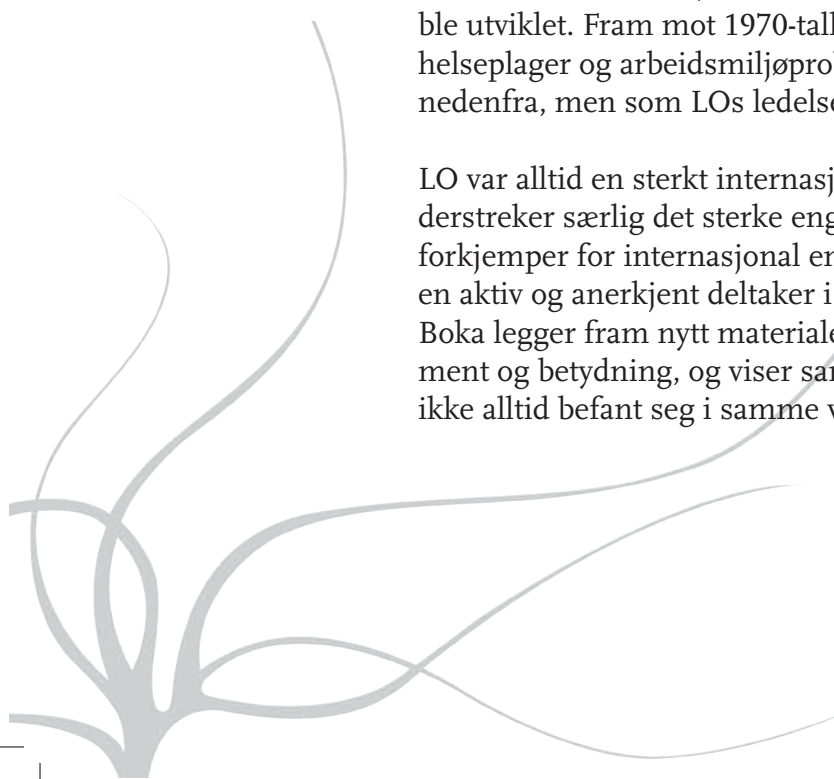
vekt legges på planene om å oppløse LO og lage en fellesorganisasjon av arbeidsgivere og arbeidstakere etter nazitysk mønster og hvorfor dette ikke lyktes.

Motstanden mot NS og tyskerne innen fagbevegelsen vies bred plass. Det legges fram nytt stoff om kampen mellom Arbeiderpartiet og kommunistene om motstandslinjen og om posisjoner. Det var en kamp som også preget kongressen i 1946. Boka gir også nye opplysninger om svensk politisk overvåking av LO-ledere i eksil, blant annet at Tranmæl ble arrestert for spionasje og skulle utvises.

Den første etterkrigstiden ses på bakgrunn av de sterke visjonene om et nytt samfunn som preget LO fra topp til bunn. Virkeliggjøringen av dem forutsatte en stramt regulert økonomi under Arbeiderpartiets styring. LO bidro med helhjertet satsing på produksjonsvekst og aksept av lønnsnemnd. Både indre og ytre forhold bidro til at reguleringsøkonomien etter de første gjenreisningsårene gikk mot en blandingsøkonomi. LO var fortsatt regjeringens lojale støttespiller, men boka vektlegger at LO også markerte egne interesser og grenser. Når markedsinnslagene ble større, ble spenningen mellom høytlønte grupper med markedsrett og lavtlønte uten, et vanskelig tema for LO. Boka analyserer LOs lønnspolitikk i det kompliserte spillet mellom regjeringens krav om lojalitet, Arbeidsgiverforeningens interesser og LO-medlemmenes forventninger, og med spesiell vekt på rollen til LOs leder Konrad Nordahl.

LO engasjerte seg sterkt i etterkrigstidens produktivitetsarbeid. Boka bringer nytt stoff om hvordan amerikansk innflytelse og amerikanske penger ga insitamenter og la premisser. Produksjonsvekst og produktivitet var blitt sett som viktige skritt på veien mot et nytt samfunn, men gikk fra å være midler til selv å bli mål. LOs medlemmer gjorde en stor innsats for å bygge det moderne Norge, og ble belønnet med lønnsvekst, ferie og fritid. Men boka viser også hvordan arbeidslivet og synet på arbeid ble endret, samtidig som arbeidsgiverne styrte som før. Diskusjoner om arbeiderkontroll og bedriftsdemokrati, der også samfunnsforskere ble trukket inn, viser at dette opptok LO, men uten at klare linjer ble utviklet. Fram mot 1970-tallet ble produktivitetens bakside, stress, helseplager og arbeidsmiljøproblemer, løftet fram. Det var en bevegelse nedenfra, men som LOs ledelse var rask til å gripe fatt i.

LO var alltid en sterkt internasjonalt engasjert organisasjon. Boka understreker særlig det sterke engasjementet for Spanias sak. Tidligere en forkjemper for internasjonal enhet, ble LOs ledelse på 1950- og 60-tallet en aktiv og anerkjent deltaker i den vestlige Frie Faglige Internasjonale. Boka legger fram nytt materiale om LO-ledelsens internasjonale engasjement og betydning, og viser samtidig at LOs ledelse og medlemmer her ikke alltid befant seg i samme virkelighet.

Den kalde krigen fikk et sterkt nedslagsfelt i LO. Boka viser hvordan deler av LO selv ble viktige aktører i det nettet av registrering og overvåking som ble bygd opp. Den går grundig inn på rollen til LOs leder, hans nettverk og kontakter og prøver å forstå dynamikken i det systemet som ble bygd opp. Mye av overvåkingen rettet seg mot LOs egne medlemmer. Boka diskuterer hva det kom til å bety for demokratiet i organisasjonen.

Demokrati understrekes som et viktig, men ikke entydig begrep i LO i denne perioden. LO-kvinnenes krav om representasjon i LOs organer ble tilbakevist med at de hadde samme demokratiske rettigheter som menn. Boka går grundig inn på LO-kvinnenes lange kamp for likelønn. Kvinnene hadde LOs prinsipielle støtte, men da vedtaket om likelønn skulle settes ut i livet var LO mindre engasjert. Med nytt materiale vises hvordan Arbeidsgiverforeningen her fikk frie tøyler til å sette sin strategi ut i livet, og dermed la reell ulikelønn fortsette.

Sammenliknet med andre, også nordiske, fagorganisasjoner markerte LO seg med en sterk og myndig ledelse på den ene siden, og et markert grunnplansdemokrati, symbolisert ved uravstemningene, på den andre. Boka tar opp LOs bestrebelser på å utvide organisasjonen til å omfatte alle lønnstakere, og vurderer årsaker til at det ikke lyktes. Den oppsummerer LO i "Konrad-Nordahl-epoken" som en viktig samfunnsaktør under en markert leder, fortsatt i det vesentlige tuftet på industriarbeidende menn.

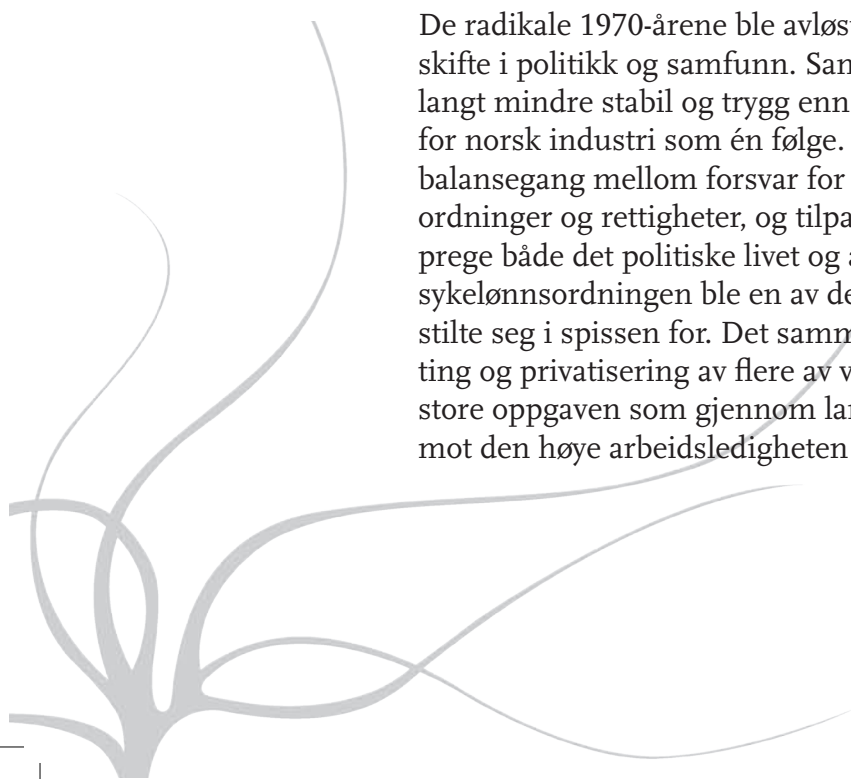
Trond Bergh

Kollektiv fornuft LOs historie bind 3 1969-2009

Hvilken betydning har LO-lederne hatt for LOs makt og posisjon? Hva har det nære samarbeidet med Arbeiderpartiet betydd for LO – og hvordan har LO påvirket Arbeiderpartiet? Dette er noen av de mest sentrale spørsmålene som tas opp i dette bindet. LO fremstår i dag fortsatt som sterk, viktig og mektig – tvers gjennom de nyliberale strømninger som har preget og farget også fagbevegelsen gjennom de siste tiårene. LOs leder beskrives gjerne som en av landets mektigste personer. Hva kan forklare LOs sterke stilling i en tid der fagbevegelsen i de fleste andre land har blitt dramatisk svekket?

Bindet tar først for seg 1970-årene, som ble en periode preget av sterke radikale vinder og hvor LO kom til å spille en betydelig rolle som pådriver og politisk arkitekt i det som et blitt beskrevet som ”reformenes tiår”. LO utvidet sitt politiske virkefelt betydelig, styrket sin egen organisasjon og ble en vesentlig sterkere part i samarbeidet med Arbeiderpartiet. 1970-årene var også den store EF-stridens tid, som kom til å sette sine merker på en fagbevegelse der radikale opposisjonsgrupper utløste sterkere indre spenninger enn på lenge.

De radikale 1970-årene ble avløst av en politisk høyrevind og et nyliberalt skifte i politikk og samfunn. Samtidig ble den økonomiske utviklingen langt mindre stabil og trygg enn før, med store omstillingsproblemer for norsk industri som én følge. Det kom til å føre LO inn i en vanskelig balansegang mellom forsvar for gamle arbeidsplasser, for opparbeidete ordninger og rettigheter, og tilpasning til de nye tider som kom til å prege både det politiske livet og arbeids- og næringslivet. Forsvaret for sykelønnsordningen ble en av de lange forsvarskampene som LO nå stilte seg i spissen for. Det samme gjaldt kampen mot konkurranseutsetting og privatisering av flere av velferdsstatens kjerneområder. Og den store oppgaven som gjennom lang tid overskygget alt annet, var kampen mot den høye arbeidsledigheten som meldte seg fra rundt 1990. ”Soli-

daritetsalternativet” ble den politiske resepten mot ledigheten og som plasserte LO i en mer sentral rolle enn kanskje noen gang før. Men selv i slike tider var det plass for reformer. AFP-ordningen ble nå den nye store reformen som LO og medlemsforbundene drev fram.

LO har forandret seg mye de siste tiårene. Det er i dag like mange kvinnelige som mannlige medlemmer. Offentlig sektor har styrket sin posisjon betraktelig. Og selv om andre arbeidstakerorganisasjoner har vokst enda sterkere, har LO beholdt mye av sin særstilling og sitt særpreg. Med sine over 850 000 medlemmer er LO en folkebevegelse med en politisk og ideologisk forankring som særmerker den. Og dette har ikke minst i den perioden som dette binder dekker, vært kombinert med en organisasjonskultur preget av sterke og betydelige ledere. LOs nyere historie er i vesentlig grad historien om markante og særpregete ledere som Tor Aspengren, Tor Halvorsen, Yngve Hågensen og Gerd-Liv Valla, som alle har bidratt til å gi fagbevegelsen og ”den kollektive fornuft” en sentral plass i det moderne Norge.